

**RAPPORT FRA
KONSULENTTUR TIL
TYSKLAND
6. – 12. september 2004**

Redigeret af
Christian Fink Hansen og Lisbeth Brehmer
Landsudvalget for Svin

Sammendrag

Denne rapport er udarbejdet ud fra oplysninger og indtryk indsamlet på en studietur for svineproduktionskonsulenter til Tyskland i september 2004.

Tyskland er en forbundsstat bestående af 16 delstater med i alt 82 mio. indbyggere. Der er i dag ca. 91.000 bedrifter med svineproduktion i Tyskland, og der produceres ca. 41 mio. slagtesvin om året. Siden 1996, hvor selvforsyningsgraden var 82%, er denne steget til omkring 90%. Fra 1997 og frem til i dag har antallet af søer været uændret, dvs. den stigende produktion skyldes stigende import af smågrise fra Holland og Danmark. Strukturudviklingen mod færre og større besætninger går hurtigt: siden 1997 er antallet af besætninger med grise faldet med 40%.

Der er i Tyskland store regionale og lokale forskelle med hensyn til strukturen i svineproduktionen, hvilket også gælder de lovgivnings- og miljømæssige krav, svineproduktionen stilles overfor. Disse krav reguleres af de enkelte forbundsstater og til dels de enkelte Kreise. Der er en tendens til, at der i Tyskland sættes lighedstegn mellem miljø og lugt. Lovgivningen på dyrevelfærdsområdet synes pt. at være suspenderet, da der arbejdes på en omfattende revidering af lovgivningen på området.

I Tyskland er produktionen primært baseret på L x LW (hundyr) og P (handyr), der angives at være fri for halothangenet. Der anvendes KS til skønsmæssigt ca. 75% af søerne, men med store regionale og besætningsmæssige forskelle.

Fodringen er baseret på hvede, byg, sojaskrå, raps og solsikke. Der bruges ingen animalske restprodukter, og anvendelsen af fiskemel er underlagt en meget stram regulering, der betyder, at det ikke anvendes i praksis. Teknisk ligner foderfabrikkerne de danske.

De praktiserende dyrlæger videresælger medicin og vacciner, og har en væsentlig del af deres indtægter herfra. I de besætninger, gruppen besøgte, blev der vaccineret mod næsten alle kendte sygdomme. Der eksisterer ikke et sundhedsdeklareringssystem, men sygdommene PRRS og PMWS synes at være rimeligt udbredte. Generelt var der ikke problemer med diarré hos smågrise og slagtesvin.

Rådgivningssektoren er ikke sat i system på samme måde, som vi kender fra Danmark. I den nordlige og vestlige del af Tyskland er det primært private rådgivere, der opererer, mens der i det tidligere Østtyskland findes konsulentvirksomheder, der modtager statsstøtte.

De tyske slagterier sælger næsten udelukkende deres produkter på hjemmemarkedet. Da der er mange små slagterier med hver deres afregning er det vanskeligt at gennemskue markedet, specielt da tillægs- og fradragsbetingelserne ligeledes er forskellige og som oftest kan forhandles. Som eksempel kan nævnes, at det er et uvildigt firma, der står for måling af kødprocenten, men flere producenter nævnte, at de ofte tog med på slagteriet for at følge deres egne grise og at dette resulterede i en højere kødprocent og færre fradrag.

I et forsøg på at genskabe forbrugernes tillid til de tyske fødevarer, primært efter BSE-krisen, blev det tyske QS-kvalitetssikringssystem grundlagt. Det skete på frivillig basis, dvs. uden nogen form for statslig indblanding. QS er et kontrol- og dokumentationssystem, som omfatter alle niveauer af fødevarereproduktionen – ”fra jord til bord” (en integreret struktur).

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Kapitel 1: Tysk svineproduktion – lovgivning, struktur, tal og organisering	4
Kapitel 2: Miljøforhold, krav og tilladelser	6
Kapitel 3: Stalde og produktionssystemer samt dyrevelfærd	9
Kapitel 4: Sundhed og veterinære forhold	15
Kapitel 5: Avl, opformering og KS	18
Kapitel 6: Foder og foderanlæg	19
Kapitel 7: Konsulentvirksomhed, slagteri og afsætning	22
Kapitel 8: QS GmbH – Qualität und Sicherheit	23
Kapitel 9: Vurdering af tysk svineproduktion i fremtiden	26
Bilag 1: Program	28
Bilag 2: Deltagerliste	29

Indledning

Denne rapport er udarbejdet ud fra oplysninger og indtryk indsamlet på en studietur for svineproduktionskonsulenter til Tyskland i september 2004. Programmet for turen kan ses i bilag 1. Formålet med turen var at få en vurdering af svineproduktionen i Tyskland, EU's største producent af svinekød.

Rapporten er udarbejdet af deltagerne på turen. Deltagerlisten fremgår af bilag 2.

Kapitel 1: Tysk svineproduktion – lovgivning, struktur, tal og organisering

Af Anja Pernille Jacobsen, Anders Christensen og Jacob Dall

Lovgivning

Tyskland er en forbundsstat bestående af 16 delstater, figur 1.1. Tysk landbrugslovgivning er regionsafhængig. Der er således forskel i lovgivningen afhængig af, hvilken delstat, det drejer sig om, og forskellig fortolkning af loven afhængigt af, hvilken Kreis i delstaten, der er tale om (Kreis: administrativ enhed på størrelse med de danske amter). Det betyder, at der reelt er stor forskel i produktionsvilkårene for landmændene i de forskellige delstater og endda inden for delstater.

Figur 1.1. Kort over de tyske delstater.

I øjeblikket venter de tyske landmænd på, at den europæiske landbrugspolitik og -lovgivning skal implementeres i den tyske lovgivning. Alt i alt vil det antageligt betyde en skærpelse af den tyske lovgivning. De tyske landmænd frygter imidlertid, at de tyske miljø- og kontrolregler bliver skrapere end den europæiske på grund af sammensætningen af den nuværende regering – herunder primært landbrugsministerens politiske tilhørssted (Renate Künast, De Grønne).

I Tyskland betyder det på sigt bl.a., at EU's krav om Best Available Technology (BAT) ved udvidelser i landbruget bruges konsekvent. Det er allerede tilfældet i store dele af det tidligere Vesttyskland, og som et kuriosum kan nævnes, at der i flere Kreise i øjeblikket ved VVM-vurderinger i god-

kendelser indføres en passus om, at BAT ikke alene er gældende på byggetidspunktet, men at myndighederne efterfølgende kan kræve opgraderinger til bedre teknologier, når sådanne findes.

Beboerklager kan føre til meget lange udvidelsessager (3-5 år). Der er tilsyneladende ikke nogen fast defineret grænse for, hvor tæt på ejendommen, man skal bo, før man kan standse et projekt.

Tal

Størrelsen af den tyske svineproduktion sammenlignet med den danske fremgår af tabel 1.1.

Tabel 1.1. Størrelsen af svineproduktion i Danmark og Tyskland

	Danmark	Tyskland (2003)*
Producerede slagtesvin (mio.)	21	41
Producerede tons (mio.)	1,9 (heraf 1,6 sl.svin)	4,1
Svinebestand (mio.)	13	26
- heraf søer (mio.)	1,15	2,5
Svinebedrifter (stk.)	11000	91000
Sobedrifter < 99 søer på stald (%)	44% (6% af søerne)	81% (32% af søerne)
Sobedrifter > 100 søer på stald (%)	56% (94% af søerne)	20% (68% af søerne)
Slagtesvinebedrifter < 50 svin på stald (%)	32% (1,3% af prod. dyr)	64% (5% af de prod. dyr)
Slagtesvinebedrifter > 1.000 svin på stald (%)	13% (51% af prod. dyr)	2% (42% af de prod. dyr)
Selvforsyningsgrad (%)	590	90

* Ref. Paul Ottosen, Statskonsulent ved den danske ambassade i Berlin.

Struktur og organisering

Den tyske svinesektor er ikke, som den danske, præget af andelstanken, da den har en anden historisk baggrund. Der findes mange mindre selvstændige og privatejede foderstoffirmaer og slagterier. I øjeblikket begrænses antallet af spillere på markedet kraftigt gennem fusioner og opkøb. Hermed bliver den tyske svinebranche bedre til at producere konkurreredygtigt svinekød i store partier. Importen af svinekød er faldet med 8% siden 1996. Konsolideringen i branchen er ikke nødvendigvis til fordel for landmændene. To private firmaer sidder i dag på 27% af slagtingerne i Tyskland, hvilket ikke lyder skræmmende med danske forhold i bagtankerne, men Peder Jensen, DTL A/S, vurderer, at pga. de meget små konkurrenter kan de to firmaer måske på sigt blive prisfastsættende på slagtesvin i hele Tyskland. Pt. er der stor overkapacitet i den tyske slagteribranche, så et pres nedad på svineprisen pga. monopoldannelse i slagterierne er ikke umiddelbart forestående. Der er stadig ca. 600 slagterier i Tyskland.

Svinebrugene i det tidligere Vesttyskland er generelt mindre end de danske, hvorimod de gamle statsbrug i det tidligere Østtyskland typisk er større. Den gennemsnitlige besætningsstørrelse for slagtesvinebedrifter er ca. 200 svin i vest mod 500 i øst. Der var ca. 2.000 statsbrug ved murens fald; omkring 1.500 er stadig aktive i en eller anden form.

Figur 1.2. Svineproduktion i det tidligere Østtyskland.

Der er ikke lavet en systematik og organisering af dyrenes sundhedsstatus, som i Danmark, til brug i avl og ved omsætning af dyr. I det gamle Østtyskland kender man dog til systematik omkring sundhedsstatus. I det gamle Vesttyskland indkøbes smågrisene fortrinsvis på baggrund af prisen. Man er med andre ord ikke interesseret i at betale en højere pris for dyr med en højere sundhedsstatus – ligesom man er ligeglad med at have en fast leverandør. Nogle steder sammenblandes grise fra mange leverandører for at få store nok hold ved indsættelse. Afsættes grisene i griseringsaftaler er deres sundhed – ligesom holdstørrelse - dog prissættende ved salg mellem landmændene.

Manglen på griseringsaftaler og den manglende viden om sundhedsstatus betyder, at slagtesvineproducenterne kræver, at grisene er vaccineret mod ALT, uanset om de har mulighed for at få sygdommene eller ej. Dyrlægenes aflønning hjælper ikke på det problem - de får en procentdel af medicinsalget, men betales ikke yderligere af landmanden.

Kapitel 2: Miljøforhold, krav og tilladelser

Af Anja Pernille Jacobsen, Anders Christensen og Jacob Dall

Som tidligere nævnt er der i Tyskland store regionale og lokale forskelle på de miljømæssige krav, svineproducenter bliver stillet overfor, når de ønsker at udvide eller etablere svineproduktion. Derfor kan de krav, der redegøres for her, både være lokale (Delstats- eller Kreis bestemt) eller de kan være national lovgivning. I den tyske offentlighed er der en tendens til, at der sættes lighedstegn mellem miljø og lugt.

Nærmiljø

I Tyskland er der stor opmærksomhed omkring nærmiljøet – støv, støj og lugtgener. Det betyder bl.a., at der til nye anlæg, herunder også anlæg til foderstofproduktion i Schleswig-Holstein, stilles krav om filtrering af luften og minimal støjbelastning. Konsekvensen er, at anlæggene skal være så lukkede som muligt, dels for at reducere støjen, men også for at kunne filtrere så stor en del af ventilationsluften som muligt.

Fokus på lugt

I de nordlige og vestlige områder (Schleswig-Holstein og Niedersachsen) skyldes den megen opmærksomhed omkring lugtproblematikken, at der er en forholdsvis stor befolkningstæthed, og at nogle af produktionsenhederne stadig ligger i bynære områder. Der skelnes dog ikke mellem bynær eller ikke-bynær beliggenhed, når kravene til svineproduktionsanlæg opstilles. Kravene er tilsyneladende ens for alle inden for en Kreis.

Luftrensning

I nogle områder i Niedersachsen er det i dag et krav, at alle nye anlæg monteres med luftvasker. Rent vand er tilladt, mens der andre steder er krav om et biologisk filter. Ved luftvasker forstås et anlæg, hvor udsugningsluften over et filtermateriale overrisles med en væske. Ved biologisk filter forstås et anlæg, hvor udsugningsluften, ud over at blive ført gennem en luftvasker, også trækkes gennem et filtermateriale med en bakteriekultur, der nedbryder lugtmolekylerne, og dermed fjerner en del af lugten, eller i det mindste ændrer på lugtens karakteristik. Der er ingen krav til virkningsgraden af en luftvasker, blot et krav om et vist overfladeareal pr. dyr.

I enkelte Kreise i Niedersachsen (og evt. også andre steder) er der et lokalt krav om en reduktion på 70% N og 99% støv samt ændret karakter af lugten (ingen svinelugt, målt ved olfaktometermetoden), hvis man ønsker at udvide eller etablere svineproduktion. Denne standard er kendt som Cloppenburg-standard, da denne Kreis var den første til at definere et krav til reduktion i udledningen.

Figur 2.1. Filter i luftvasker fra Big Dutchman.

Også i det østlige Tyskland er der begyndende interesse for luftrensning, da det også her, på trods af en noget lavere befolkningstæthed, kan være meget svært at få lov til at etablere eller udvide svineproduktionsbedrifter. Der er eksempler på, at en ansøgning vurderes til at ville tage 3-4 år, men at producenten uofficielt har fået at vide, at det kan gøres meget hurtigere, såfremt han frivilligt installerer et luftrensningsanlæg med biologisk filter.

Da virkningsgraden af luftrensningsanlæg er afhængig af vedligeholdelsesniveau kræver myndighederne, at der ved opsætning af et sådant anlæg tegnes vedligeholdelsesaftale med leverandøren, samt at svineproducenten til enhver tid kan dokumentere driftsforholdene, fx pH i luftvaskeren 12 uger tilbage. Derfor er der i styringen indbygget en lognings-funktion, ligesom brugeren skal føre logbog.

Miljøgodkendelse

Alle anlæg til produktion af svin med over 560 søer inkl. smågrise (ca. 200 DE) eller ca. 2000 stipladser til slagtesvin (ca. 260 DE) skal have en slags miljøgodkendelse, som det kan tage 3-4 år at opnå.

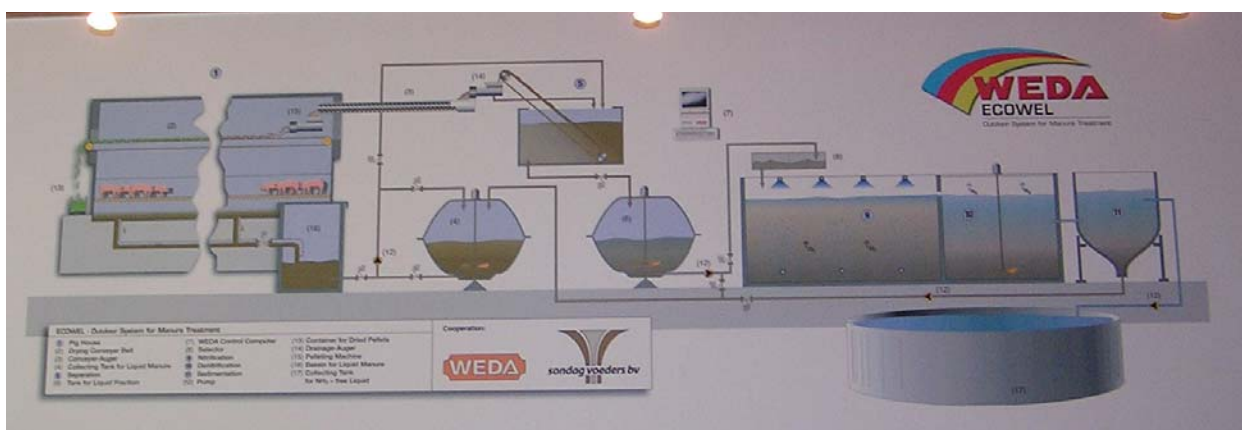
Husdyrgødning

Den tyske husdyrgødningsbekendtgørelse angiver grænser for N- og P-udbringning, men de tyske landmænd oplever, at det er svært at tolke loven, og dermed at få klare udmeldinger fra myndighederne for, hvilke mængder, de må tilføre forskellige arealer.

I Mecklenburg-Vorpommern er der krav om mindst 6 måneders gylleopbevaringskapacitet fordelt på mindst to beholdere. Dette er angiveligt for at kunne opbevare gyllen i mindst 70 dage uden forstyrrelser, såfremt der opstår sygdom på bedriften.

Udvikling

Der foregår en del udvikling hos staldteknik-firmaer i Tyskland. Firmaet Weda i Niedersachsen har bl.a. arbejdet med gylleseparering siden 1999 og siden hen tilføjet en luftvasker, der bruger den sidste flydende fraktion (partikler under $10\ \mu\text{m}$) fra gylleseparering til at vaske luften med. Ved denne type anlæg hævdes det netop at være en fordel at bruge restfraktionen, idet en del af den fordamper og der bindes en større mængde N, da fraktionen indeholder bakterier.

Figur 2.2. Principskitse af anlæg til gylleseparering og luftrensning fra firmaet Weda.

I samme område har Big Dutchman, uafhængigt af SKOV A/S (samme koncern), kørt udvikling på et luftrensesystem med central afsugning, der både omfatter luftvaskning, N-binding og biologisk rensning af luften. Anlægget benytter sig kun af ventilatorer centralt placeret og suppleret med spjældregulering i staldafsnittene. Spjældenes åbningsgrad styres på baggrund af undertryksmåling i den centrale luftkanal. Dette anlæg opfylder de lokale krav om 70% reduktion af N, 99% reduktion af støv og ændret lugt karakteristik.

Big Dutchman oplyser prisen for et sådant anlæg til at være 25.000 - 30.000 € pr. 1000 stipladser slagtesvin (185-225 DKK/stipl.) Kapaciteten er $7000\ \text{m}^3/\text{t}$ pr. m^2 filtermateriale. Strømforbruget er ca. 1,5 kWt og filtrene skal rengøres hver 12. uge med afskyling (max. 3 bar) samtidigt med, at vandet skiftes. Driftsudgiften er opgjort til ca. 1 € (ca. 7,50 DKK) pr. prod. svin.

Kapitel 3: Stalde og produktionssystemer samt dyrevelfærd

Af Heidi B. Wentzlau og Lisbeth Brehmer

Tyskerne bygger med materialer, som ikke er tilladt under danske forhold. Plastik og polystyren er meget anvendt på både vægge og lofter. Det medvirker naturligvis til at sænke stipladsprisen ganske væsentligt, når der alene ses på udgifterne til råbygningen.

Dagslys er en mangelvare i de fleste af staldene. Med gangventilationssystemet (se afsnittet om ventilation) er man ikke afhængig af lufttilførsel direkte udefra. Vinduer er desuden vanskelige at indføje i plastskillevægge, der ikke er 100% stabile, og de spares ofte væk.

Valget af materialer til stigulvet adskiller sig ikke væsentligt fra Danmark, men vi så slet ikke faste betonarealer i staldene til smågrise og slagtesvin.

Staldsystemer

En tysk stiplads til slagtesvin koster rundt regnet 2.200-2.500 DKK. Det er en pris, der ligger tæt op ad den danske, på trods af en række forskelle i valg af materialer og udformning.

Ventilation

I stipladsprisen skal man også indregne ganske omfattende varmeinstallationer samt varmekilde, som er nødvendige. I kombination med dørventilation tages varmen typisk ind under gangspalterne.

Ventilationsteknisk adskiller de tyske stalde sig temmelig meget fra vores danske systemer. Gangventilation er meget udbredt. Via undertryk i sektionen trækkes luften gennem et hul i døren ind på gangen mellem stierne. Luften bevæger sig herefter op over det lukkede inventar og ind i stien. Vi så også gangventilation i stalde med fuldspaltegulv i gangen. Det førte til et dårligt klima i stalden.

Enkelte steder mødte vi diffus loftsventilation med luftindtag gennem perforerede polystyrenplader placeret over dyrenes opholdszone.

Sammen med inventarfirmaet Weda besøgte vi en besætning med smågrise og slagtesvin. Her var luftindtaget en ventil i den ene side af stalden og i hele staldens længde. Luften kom ind nedadrettet og passede et varmepanel lige inden for ventilen. Udsugning foregik hele året som gulvudsugning og om sommeren kunne to udsugningsenheder (skorstene) modsat ventilen også bruges.

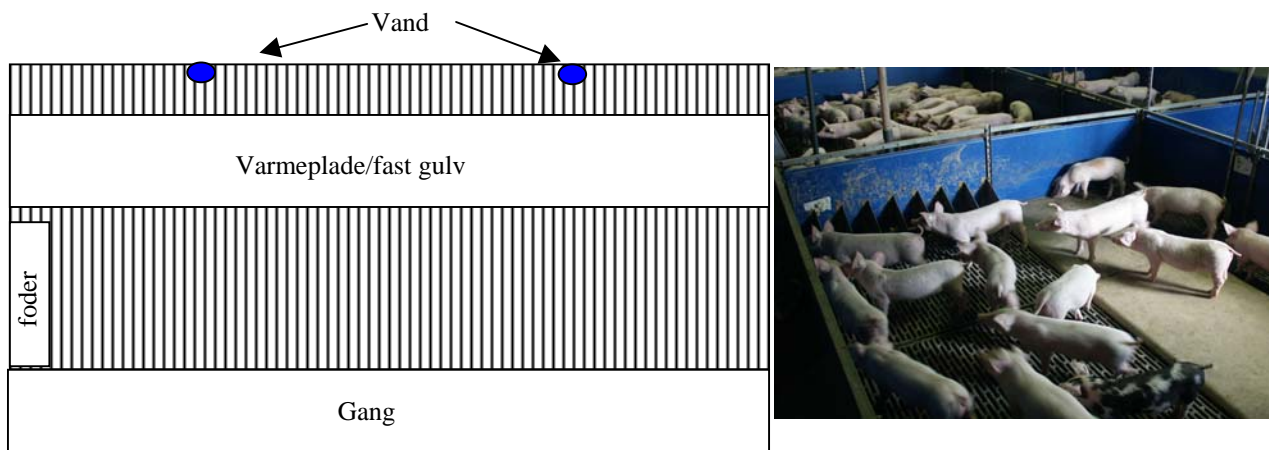
Figur 3.1. Smågrise-stald.

Inventar

Alt, der ikke var lavet i plastik, var lavet i rustfrit stål. Når rustfrit stål anvendes i det omfang, må inventaret udgøre en stor del af stipladsprisen. Vi mener ikke, at tysk inventar er konkurrencedygtigt på det danske marked. Der er fx slet ikke fokus på de mange bolte, ender, beslag og lign., som stikker ind i stien og øger risikoen for skader på dyrene. Godstykkelser samt fastgørelse af stolper og låger kan ikke sammenlignes med standarden hos danske inventarfirmaer og efterlader indtryk af ustabile stiskillevægge.

Tyskerne vælger meget intensive staldudformninger med fuldspaltede løsninger i plast eller beton med varmeplader uden overdækning i dyrenes liggeareal. Ganske karakteristisk placeres liggearealet $\frac{1}{2}$ -1 m ud fra bagvæggen i stien, og strækker sig i hele stiens bredde. Resten af gulvet i stierne har fuldspaltegulv. Vi kunne konstatere, at grisene (også i Tyskland) gerne ligger op ad en stiside!

Ingen af de besætninger, vi besøgte, havde 2-klimastalde. Det er derfor nærliggende at antage, at staldsystemerne er meget energikrævende og varmeforbruget højt sammenlignet med danske forhold. Overbrusning så vi slet ikke anvendt. De tyske producenter er bekendt med muligheden, men har svært ved at se fordelene ved at investere i det.

Figur 3.2. Typisk tysk smågrisesti.

Storstier

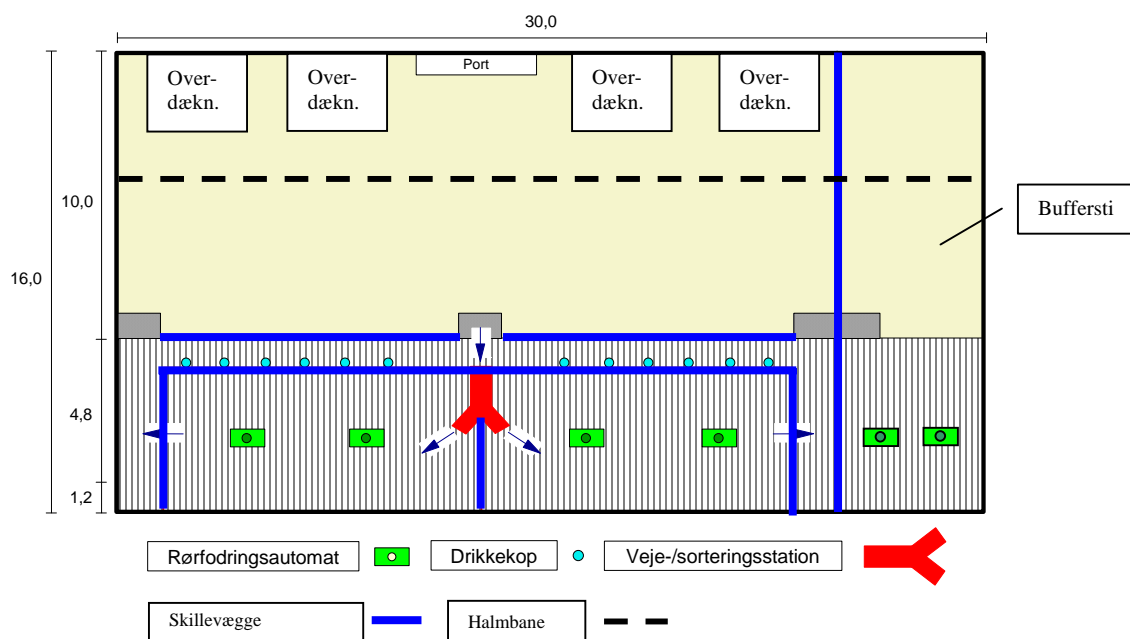
Skiold Nederland viste os en besætning med toorstier og dybstrøelse i hvilearealet. Der gik 300 grise i hver gruppe - 400 ved indsættelse, hvoraf de 100 mindste blev sat over i en buffersti kort efter. På besøgsdagen var leveringen af grise påbegyndt i den ene storsti, mens grisene i den anden var næsten nyindsatte.

I Skiold Nederlands system skal grisene gennem en vægt for at komme til foderområdet. Vægten kan lukke grisene ud til to forskellige foderområder med hver sin foderblanding. Hvilken side grisen lukkes ud til, vælges på baggrund af grisens vægt. Vægten kan også bruges til at sortere de tunge grise fra til levering. Envejslågerne tilbage til hvilearealet spærres da i det foderområde, hvor disse grise bliver sendt hen. Landmanden nævnte, at han gerne ville have et større foderområde, når han skulle sortere fra til udlevering.

Der er både vand og foder i foderområdet. Foderområdet er med vilje lavet småt for, at grisene ikke skal blive liggende der, men gå tilbage til hvileområde.

Da vi besøgte besætningen var det varmt vejr, og vi så gentagne gange, at en gris smed sig inde i vægten og ikke ville flytte sig, selvom andre grise forsøgte at komme ind i vægten. Der lå også grise på det øvrige spaltegulv. Grisene foretrak også at ligge på spalterne, op ad foderautomaterne og blive trådt på frem for at gå tilbage til hvilearealet.

For at komme fra foderområdet til hvilearealet passerer grisene ud gennem envejslåger. Ved udgangen fra foderområdet er der en blindgyde ud mod observationsgangen. Her kan grise, der slås, blive presset op i en krog.

Figur 3.3. Skitse af den ene storsti og tilhørende buffersti. Den anden storsti er spejlvendt af denne, og de to bufferstier ligger op ad hinanden. Inspektionsgangen ligger langs med foderområderne.

Under foderområdet og gangen umiddelbart mellem hvilearealet og foderområdet, er gyllesystemet et ringkanalsystem. Systemet består af to langsgående kanaler, der er forbundet, så gyllen kan cirkulere under spaltegulvet. Kanalerne er 1,5 m dybe, og i en sump på 2,1 m midt i stalden er der placeret en meget kraftig omrører. Gyllen cirkuleres for at undgå dannelse af flydelag og bidrager ganske voldsomt til NH_3 -emissionen fra disse stalde.

Der bliver rørt i kanalen hver nat. Dermed udsættes grise, der er sorteret fra til levering næste dag, for gasser og lugt uden at kunne forlade området. Generne for gårdens omgivelser kan i nogle tilfælde også være betydelige om natten. Dette gyllesystem har været testet under danske forhold og kan ikke anbefales.

Figur 3.4. Billeder fra besætning med stortier.

En del af de store grise havde vulvabid og skrammer på siden af kroppen. Ifølge landmanden sloges grisene de første 14 dage efter de blev sat ind, hvorefter der ikke var problemer, og han kunne ikke forklare skrammerne. Vores vurdering er, at skrammerne skyldes dels slagsmål, dels inventaret i foderområdet og dels at grisene lægger sig op ad foderautomaterne og bliver trådt på af andre grise, der vil til foderet. Problemet kunne formentlig være løst med overbrusning, men det var ikke en rationel mulighed i den pågældende stald.

Stalde i øst

På vores tur havde vi fornøjelsen af at besøge to af de tidligere statsbrug, Gut Dennin ejet af danske Henning Schroll, og Friedrich GmbH ejet af Frau Friedrich.

Statsbrugene har typisk bestået af både kvæg- og svinehold samt en planteavlfsfunktion jf. "selvforsyningstanken". Det er derfor ganske overvældende at opleve den kæmpemæssige bygningsmasse i meget dårlig stand, der hører til sådanne brug. Ikke alene rådes der over driftsbygninger, men hele landsbyer er blevet solgt - herunder også beboelser, vuggestuer, skoler, kulturhuse osv.

Gut Dennin

Henning Schroll ejer i dag ca. 32.000 kvm bygninger, 1200 ha og der købes fortsat jord op. De forpagtninger, der fra start har tilhørt godset, er tegnet med "forkøbsret" og det er disse arealer, han siden overtagelsen løbende har opkøbt.

Figur 3.5. Planteavl på Gut Dennin, en mark - 114 ha!

Husdyrholdet består af en so-, smågrise- og slagtesvineproduktion med 700 søer, ca. 15.000 prod. smågrise samt opfodning af ca. 6000 slagtesvin. Smågrisene afsættes ved 25-27 kg på kontrakt til en aftager i det tidligere Vesttyskland.

Soholdet var opstaldet i bokse fra løbning til faring. Farestierne var indrettet efter danske normer med pattegrisehule placeret v. krybben og fuldspaltegulv. Smågrisene gik i etagestier med fuldperforeret bund. Slagtesvinene gik i en tidligere farestald, hvor to stier á 8 m² var slået sammen til én sti.

Figur 3.6. Svineproduktionen på Gut Dennin.

Herudover var der på ejendommen et kvæghold bestående af 165 malkekøer med tilhørende opdræt og fedekvæg. Besætningen har en mælkekvote på 1,287 mio. kg og en gennemsnitsydelse på 8200 kg EKM med 4,3% fedt og 3,6% protein.

Friedrich GmbH

Frau Friedrich driver en produktion med 1350 søer og afsætning af 7 kg's grise. Frau Friedrich adskiller sig fra Henning Schroll ved, at hun ikke ejer mere end 30 ha jord. Til ejendommen er der derudover dog forpagtet ca. 210 ha. Så længe der ikke lovmæssigt stilles krav om ejerandelen til jorden, bruges den sparsomme kapital til forbedringer i bygningsmassen og ikke til jord.

Den tidligere ejer havde renoveret nogle af staldene og købsprisen blev fastsat på baggrund af dette. Frau Friedrich må derfor leve med at skulle afdrage på nogle ombygninger, som ikke er helt optimale. Men fordi det samlede behov for renoveringer i bygningsmassen er så stort, er der ikke penge til at ændre på ganske simple fejl / mangler. Eksempelvis bliver der fodret manuelt i alle stalde 2-4 gange dagligt, fordi foderanlægget ikke fungerer, og der er ikke penge til reparationen.

Figur 3.7. Friedrich GmbH.

I løbestalden var søerne opstaldet i traditionelle bokse med fast gulv og betonspalter bag soen. Der blev anvendt KS, og derfor var der kun ganske få orner. I drægtighedsstalden var søerne opstaldet i små stabile flokke på 6-9 dyr. Stierne var meget brede og uden dybde, hvilket gør det vanskeligt for dyrene at få et veldefineret hvile- og aktivitetsareal. Bunden var belagt med en ukendt type metal-spalte med 3-4 cm bjælkebredde. Spaltegulvet var generelt i meget dårlig stand. Søerne havde store problemer med at stå fast, klovene kom i klemme mellem skæve spalter og en renovering var derfor planlagt til 2005.

Farestierne var indrettet med fuldspaltegulv og varmeplade placeret parallelt med soen til smågrise-ne. Et meget stimuli-fattigt miljø for en lille gris! Derfor fik pattegrise en ”pude” af sækkelærred med halmfyld i. Denne brugte pattegrise til at ligge på, bide i stykker og havde i øvrigt stor fornøjelse af at lege med den. Prisen er 2 €pr. pude, den blev fjernet så snart grise begyndte at svine på den og hvert kuld fik en ny.

Figur 3.8. Farestier hos Friedrich GmbH, bemærk ”halmpuden” på venstre side af soen.

Dyrevelfærd

Vi måtte undervejs konstatere, at dyrevelfærd er noget den enkelte landmand har meget lidt fokus på. Politisk er det et stort emne, men EU-direktivet fra 2003 er endnu ikke implementeret og gælder derfor ikke i det omfang, vi kender. Faktisk er hele lovgivningen vedr. dyrevelfærd i øjeblikket ude af kraft pga. omlægningerne. Det er ganske åbenlyst, at tyske rådgivere og producenter lige nu holder vejret og afventer de kommende landbrugsreformer, hvor de har en forventning om, at der i henhold til de nye EU-direktiver skal strammes op på kravene til dyrevelfærd.

Ender reformerne med opstramninger lig de danske forhold, vil det være ensbetydende med store investeringer i om- og nybyggerier for de fleste producenter. Det kan få alvorlige konsekvenser for især de mindre brug i syd, men de store statsbrug i øst har heller ikke kapitalen til drastiske forandringer. Om kravene ender på et niveau som det danske vides ikke, men det er nok ikke sandsynligt.

Firmaet Weda havde udarbejdet en form for ”velfærdskampagne” med nogle anbefalinger til flokke på ca. 40 dyr. Anbefalingerne indeholdt et minimumskrav til stistørrelsen, samt et diagonalmål, der skal regulere forholdet mellem længde og bredde i stien.

Tabel 3.1. Anbefalinger fra firmaet Weda

	Drægtige søer	Smågrise	Slagtesvin
Liggeflade	1,3 m ²	0,07 m ²	0,65 m ²
Tillægsareal	1,0 m ²	0,28 m ²	0,15 m ²
I alt/gris	2,3 m ²	0,35 m ²	0,8 m ²
Pr. sti	100 m ²	15 m ²	35 m ²
Diagonal	14 m	5,5 m	8,5 m
Foderplads	0,5 m	0,18 m	0,34 m

Rodemateriale og strøelse

Tildeling af strøelse er ikke almindeligt, og vi kan umiddelbart have meget svært ved at forestille os, hvordan et sådant krav skal implementeres i Tyskland. Der er ingen tvivl om, at et påbud om at tildele halm vil skabe store problemer med i staldene og gyllesystemerne i de nuværende systemer.

EU-direktivet om bl.a. beskæftigelsesmaterialer er som nævnt endnu ikke implementeret. I modsætning til de danske krav skal der højst sandsynligt kun forventes et krav om beskæftigelsesmaterialer, samt at kæder og fx plastik vil kunne opfylde loven.

Kapital 4: Sundhed og veterinære forhold

Af Hans-Henrik Krog og Elisabeth Okholm Nielsen

Generelle forhold

Eksotiske sygdomme

De besætningsejere og rådgivere, vi var i kontakt med, fremhævede, at tamsvinebestanden er fri for klassisk svinepest og Aujeszky's syge. Der er en lav forekomst af klassisk svinepest i vildsvinebestanden. For at undgå kontakt mellem vildsvin og tamsvin er besætningerne i mange tilfælde indhegnet. Endvidere bliver der lagt foder ud til vildsvin med vaccine, og der jages på de unge dyr, der er mest tilbøjelige til at vandre for at søge nyt territorium.

Enzootiske sygdomme

Sygdommene PRRS og PMWS synes begge at være rimeligt udbredt i de tyske besætninger. PMWS er årsag til dødsfald i en del tyske besætninger, hvor sygdomsproblemet er størst hos slagtesvinene. Her varierer dødeligheden meget mellem besætninger, og over tid kan dødeligheden ligge fra 2% til 10%.

Figur 4.1. Gris med kliniske tegn på PMWS.

Der er generelt ikke problemer med diarré hos smågrise eller slagtesvin. Til forebyggelse af tarmbetændelse anbefalede de rådgivere, vi mødte, tilsætning af organiske syrer (myresyre og citronsyre) i drikkevandet i de første uger efter fravæning (21 dage gamle i gennemsnit), samt en god fodringshygiejne og anvendelse af et egnet skånsomt kvalitetsfoder til fravænnede grise.

Adgang til medicin og vacciner

De praktiserende dyrlæger videresælger medicin og vacciner, og har en væsentlig del af deres indtægt deraf. Generelt er landmandens adgang til anvendelse af medicin stærkt reguleret. Der må kun udleveres medicin til 7 dages brug. Landmanden må som udgangspunkt ikke vaccinere eller give hormonbehandling, men der var stor variation mellem de forskellige delstater. Rådgivere i Cloppenburg-området vurderede, at halvdelen af landmændene havde en tilladelse til at vaccinere med PRRS levende vaccine. I Brandenburg øst for Berlin besøgte vi en besætningsejer, der havde tilladelse til "alles": behandlinger med antibiotika, brunstinduktion, faringsinduktion og vaccinering. Dyrlægen leverede varerne hver anden uge.

Veterinære forhold på besætningsniveau

I de besætninger, som gruppen besøgte, blev der vaccineret mod næsten alle kendte sygdomme. Der eksisterer ikke et sundhedsdeklarationssystem, men en besætning kan certificeres fri for nysesygge, og der gives en højere salgspris for smågrise med et dokumenteret højere sundhedsniveau.

Følgende er et eksempel fra seks besætninger, der havde et langvarigt samarbejde:

Vaccinationsprogrammet hos søer omfattede PRRS-US levende vaccine (3 x årligt), influenza (2 x årligt), parvovirus, rødsygge og en autovaccine imod *C. perfringens* type A. Slagtesvinene blev vaccineret imod *Mykoplasma lungesyge*.

Besætningerne i samarbejdet var fri for lus, skab, spolorm og nysesygge. Diarré hos pattegrise som følge af *Clostridium perfringens* type A (ikke tarmbrand) var det største problem i soholdet. Dog kunne der høres ganske megen hoste og nysen blandt de smågrise og ungsvin i de staldafsnit, vi så.

Generelt lå dødeligheden i smågriseperioden i denne besætning på 1%. I alle sektioner kunne der medicineres via vådfoder eller vand. Besætningsejer og dyrlæge oplyste, at smågrisene ikke blev behandlet rutinemæssigt, men at der i kortere perioder blev behandlet med tetracyclin og colistin. Slagtesvinene blev behandlet med et kombinationspræparat med Sulfa/TMP, Tetracyclin og Acetylsalicylsyre, når der var problemer med luftvejs sygdom.

Der har været PMWS i besætningerne i de seneste 4 år. Ved besøget var nogle få blege og utrivelige grise taget ud på gangen til aflivning. Dyrlægen oplyste ved besøget, at disse grise formentligt havde PMWS-syndromet. PMWS-diagnosen var tidligere stillet ved påvisning af virus og histologiske forandringer. Alle diagnostiske undersøgelser i besætningen bliver udført på et laboratorium knyttet til Veterinærskolen i Hannover.

Omkostninger til medicin, vacciner og dyrlæge honorar ligger i Schleswig-Holstein på 80-90 € (735 DKK) per årssso, mens prisen for et slagtesvin er ca. 3 € (22 DKK) inklusiv Mycoplasma vaccination. I Brandenburg fik vi oplyst en omkostning på omkring 60 € (450 DKK) pr. årssso ved produktion af 7 kg's grise.

Andre veterinære forhold

Besætningsejeren har ikke tilladelse til selv at aflive et dyr; det skal dyrlægen gøre. Håndtering af kadavere er blevet strammet stærkt op efter, at der har været udbrud af BSE i Tyskland. Kadaverne opbevares indtil afhentning i et kadaverhus, hvorefter der skal rengøres og desinficeres. Udgift til destruktion af kadavere er delt mellem ejer og myndighederne; ejerens udgift ligger på 4 € (30 DKK) pr. slagtesvinekadaver.

Det er ikke så almindeligt, at besætningsdyrlægen foretager en obduktion ude i besætningen, da det kræver, at myndighederne bliver underrettet.

Zoonoser

Salmonella overvåges med en ELISA analyse på kødsaft. Der udtages 60 prøver pr. år i slagtesvinebesætninger, der leverer mere end 400 slagtesvin pr. år. Besætninger, der leverer mindre end 400 slagtesvin får udtaget fra 10 til 50 prøver afhængig af besætningens størrelse. Besætningerne inddeles i tre kategorier efter resultat af prøverne:

	Kategori	Pct. positive kødsaftprøver
Lav-risiko besætninger	I	< 20% positive
Middel-risiko besætninger	II	20-40% positive
Høj-risiko besætninger	III	> 40% positive

Indtil videre er inddelingen af besætningerne kun vejledende, idet der pt. ikke er indført fradrag af nogen art eller fx påbud om dyrlægebesøg eller lignende.

Smittebeskyttelse

Der er forskellig holdning til ekstern smittebeskyttelse i de enkelte delstater. I Cloppenburg-området, hvor der er en del mindre besætninger, er det i orden at indkøbe puljegrise fra Danmark og Holland, da man ikke her tillægger sundhedsforholdene nogen afgørende betydning. I modsætning hertil er der i den østlige del af Tyskland (bl.a. Brandenburg og Mecklenburg-Vorpommern) store besætninger, hvor man lægger afgørende vægt på sundhedstilstanden af indkøbte smågrise, og derfor foretrækker at holde sig til griseringsaftaler med én eller få leverandører. I delstaten Schleswig-Holstein, der er præget af mellemstore besætninger, er køb af puljegrise eller griseringsgrise lige udbredt.

For at leve op til sundhedssikring af smågrise til eksport sørger DTL i Padborg for, at grise indenfor en grisering aldrig får mulighed for at blive smittet af andre grise, idet alt ind / alt ud gennemføres

både ved omlæsning og transport af smågrise. De samme hensyn tages der ikke ved omsætning af puljegrise.

Der var tilsyneladende ikke særlige foranstaltninger med hensyn til intern smittebeskyttelse i nogle af de besætninger, vi besøgte.

Adgangsforhold ved besætningsbesøg

De besøgte besætninger havde etableret forskellige foranstaltninger for at hindre indslæbning af smitte. Ud over indhegning var der de fleste steder sørget for indblæsning af foder udenfor hegnet eller besætningsområdet. Skal køretøjer nødvendigvis køre ind i besætningsområdet / indenfor hegnet skal det ske via et lavt bassin, hvor hjulene kan blive desinficeret.

De besøgte besætninger havde tydeligvis (forskellige) regler for personadgang, som bl.a. kunne omfatte registrering / erklæring af de besøgende om overholdelse af smittebeskyttelsesregler, brug af besøgstøj og anvisning på, hvor(når) fodtøj skulle sikres mod smitteoverførsel.

Kapitel 5: Avl, opformering og KS

Af Jette Godskesen og Christian Fink Hansen

Avlsarbejdet i tysk svineproduktion foretages i forskellige avlsselskabers regi, dvs. at avlsselskaberne ejer generne og opformeringen foregår hos private landmænd.

Følgende avlsselskaber er bl.a. repræsenteret i Tyskland:

- BHZP
- PIC
- Hermitage
- Danavl

BHZP er én af Tysklands største leverandører af krydsningsdyr med et salg på 140.000 gylte i 2003 og en markedsandel på ca. 20% for hele Tyskland. BHZP arbejder med to so- og to ornelinier. Disse linier er opstået gennem krydsninger af 11 forskellige racer indkøbt fra Tyskland, Belgien, England og USA.

PIC og Hermitage markedsfører dyr, hvor der indgår Landrace, Hvid Duroc og Large White og på ornesiden halothanfrie Pietráin, mens Danavl sælger genetik, som vi kender fra hjemmefra.

Det avlsmæssige niveau i de tyske svinebesætninger forekommer rimelig højt. Dog er kuld størrelsen ikke så høj hos tyske som danske søer. I forbindelse med vores besøg hos Henning Schroll, der anvender danske avlsdyr, fortalte dennes konsulent, at hans indtryk var, at de danske søer godt nok fik flere grise, men også havde en højere risiko for at få skuldarsår set i forhold til tyske søer. Lidt samme indtryk fik vi i forbindelse med vores besøg hos Friedrich GmbH i Worin. Her så vi et anlæg til 1350 søer fra Hermitage med fuldspalter i farestalden. Der var søer med skuldarsår, men set i forhold til, hvor tynde søerne var i løbeafdelingen, var skuldarsår tilsyneladende ikke noget stort problem.

KS

I de besætninger, vi besøgte blev der anvendt KS, hvor sæden blev indkøbt på en lokal KS-station. Generelt blev det vurderet, at der i Tyskland anvendes KS til ca. 75% af søerne.

I forbindelse med mødet med nogle tyske konsulenter havde vi lejlighed til at stille spørgsmål til en lokal landmand. Han kunne fortælle, at den såkaldte "Aha-effekt" i forbindelse med løbning af søerne var almindelig kendt og udbredt i området (Niedersachsen). Drægtighedskontrol var det muligt at få udført af rådgivningsfirmaer, der tilbød scanningservice.

Kapitel 6: Foder og foderanlæg

Af Tina Bjerre og Kristian Jensen

Foderblandinger og priser

Råvaremæssigt ligner de blandinger, vi så i Tyskland, de danske, dog anvendes i højere grad triticale i både drægtigheds- og diegivningsblandinger. Prismæssigt var slagtesvineblandingerne lidt billigere end i Danmark, mens smågrisefoderet var noget dyrere.

På foderhåndteringssiden så vi alt fra håndfodring af 1350 søer på et tidligere statsbrug i det østlige Tyskland til multifasefodring af slagtesvin og vådfodring uden restmængde, hvor der virkelig var tænkt over detaljen.

Startblandingerne i Tyskland var forholdsvis dyre og lå i området 650 – 750 DKK pr. 100 kilo foder. Her skal vi holde for øje, at smågrisene fravænes ved tre uger.

Sojaskrå kostede typisk omkring 18-19 euro/100 kg (134-141 DKK), mens korn kunne købes til 75 DKK/100 kg. Der må ikke anvendes animalske fedt- eller proteinkilder, og anvendelsen af fiskemel er underlagt så stram regulering, at det ikke er praktisk muligt at anvende. Disse stramme regler blev indført efter BSE-krisen i Tyskland.

I Tyskland fodres diegivende søer ofte fire gange dagligt.

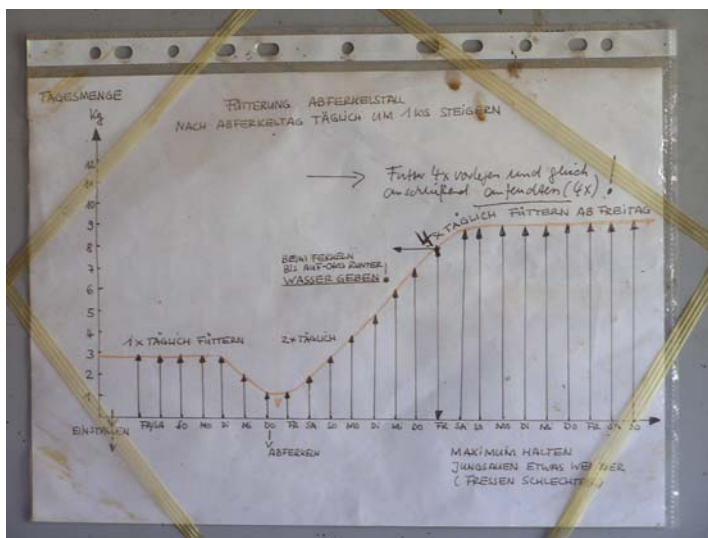
I Tyskland kender man ikke til foderenheder og nettoenergisystemer, som vi bruger i Danmark. Her regner de i MJ og omsættelig energi, 12,5 MJ = 1 FEsv.

Tabel 6.1. Eksempler på nogle recepter til hjemmeblanding, procentvis sammensætning

	Diegivende søer	Drægtige søer	Multifase, 40 kg
MJ = FEsv	14,4 MJ ~ 115 FEsv		
Byg	13,5	50,0	23,0
Hvede			53,9
Hvedeklid		18,0	
Triticale	60,0	15,0	
Sojaskrå	22,0	13,5	20,0
Sojaolie	1,0	0,5	
Vitaminer og mineraler	3,5	3,0	3,1

Tyskerne laver foderkurver til diegivende søer på baggrund af en tommelfingerregel om, at søerne skal have 2 kg foder som basis og dertil ½ kg pr. diende gris.

Hos Frau Friedrich fodres søerne en gang dagligt frem til faring. Fra faring og 8 dage frem øges foderrationen 1 kilo dagligt over to daglige fodringer. Herefter forventes søerne at være oppe på 9 kilo foder dagligt, som tildeles over fire fodringer. Til orientering svarer 9 kg diegivningsfoder á 115 FEs_v/kg til 10,35 FEs_v dagligt. Søerne håndfodres, så foderkurven fungerer som et mål for de ansatte, mens det i praksis nok vil være vanskeligt at komme op på 9 kg tørfoder. Specielt de yngre søer kan ikke følge med lige så højt.

Figur 6.1. Foderkurve for søer i farestald, Friedrich GmbH.

Fra fravæning og indtil løbning tildeles søerne 3-4 kg dagligt, mens de i dagene omkring løbning æder 1,8 –2,0 kg foder. Når søerne efter fire uger flyttes til drægtighedsstalden øges foderrationen til 2,8-3,0 kg.

Indtryk fra firma og besætningsbesøg

Foderfirmaet ATR, Sollerup Mølle

ATR's debut på det danske marked blev sparket i gang for fire år siden, da fire danske landmænd via Sønderjysk Svinerådgivning valgte at købe billigere foder i Tyskland. Det har udviklet sig til, at ATR er en vigtig aktør på det danske fodermarked. Den samlede kapacitet i ATR er på ca. 900.000 ton.

ATR er spændende i dansk henseende, idet de kan sælge færdigfoder til en konkurrencedygtig pris. Det er en trimmet organisation med 600 ansatte, og transporten til Danmark kan til dels betales af billigt tysk korn med højt proteinindhold.

Der er forskel på det foder, der leveres til Danmark, og det foder, der leveres til det tyske marked. Foderet til Danmark overholder de forsøgsbaserede danske normer, men i Tyskland er der ikke noget generelt normsæt.

Det kan betyde, at den tyske landmand i højere grad skal sætte sig ind i og vurdere, hvilke blandinger, grisene har brug for i det pågældende system. De forskellige normsæt bevirker, at landmanden i

højere grad skal have tillid til, at det foder, leverandøren sælger, er et reelt produkt. I Tyskland laver de som regel 3- eller 6-måneders kontrakter.

Weda

Weda har udviklet et vådfodringsanlæg, som skylles igennem med vand efter hver fodring for at undgå restmængde og dermed fermentering. Anlægget kan betragtes som en videreudvikling af det kendte musesystem, men uden mus.

Weda's vådfoderrør er støbt med en indvendig spiral, som når en omgang for hver løbende meter rør. På den måde slynges foderet kontinuerligt rundt, så de tungere partikler ikke bundfælder. Det virker meget smart i relation til den afblandingsproblematik, som vi diskuterer i Danmark.

Figur 6.2. Vådfoderrør med indvendig spiral, der sørger for at tunge partikler ikke bundfældes under transporten.

Et pH-meter i tanken sørger for at måle pH. Hermed kan det rigtige pH i fodersuppen opnås med mindre mængde syre, end der normalt skal tilsættes herhjemme, da syren kan tilsættes umiddelbart inden udfodring. Det er formentlig fordi foderkridtet ikke opløses. Weda anbefaler en pH omkring 4,6.

Anlægget kan opblende og udfodre mængder helt ned på 50 kg, idet foderet pumpes ud imellem to mængder vand. Så små udfodringsmængder kan vejecellerne ikke håndtere. Anlægget er udstyret med et flowmeter, som bestemmer, hvornår foderet når den pågældende ventil.

Rensevandet tilsættes desinficerende syre, som skal købes hos et enkelt firma for, at landmanden kan være sikker på, at anlæggets garanti og forsikring holder. Denne syre består af fire forskellige slags syrer, men producenten er ikke interesseret i at oplyse forholdet mellem disse.

Rensevandet med syre står i rørene som desinfektion om natten ved pH 3, og Weda anbefaler, at anlægget skylles ugentlig med en basisk opløsning således, at der foregår en syre-base rengøring, som ligner den, vi kender fra rengøring af malkeanlæg.

Foruden denne desinfektionsforanstaltning har Weda mulighed for at montere UV-lys i tanke og kar. UV-lyset kan ifølge Weda dræbe bakterier og gær og derved forhindre dannelsen af "bio-film" indvendig i blandetankene.

Markedsstrategien hos Weda er, at de ikke starter noget op i et nyt land før, de mener at kunne yde en god service. De har haft det svært på det danske marked efter de mistede deres danske samarbejdspartner, Egelund Andersen, for ca. 20 år siden.

Kvalitets- og fodringsmæssigt kan vi godt stå inde for anlægget, men vi kender ikke prisniveauet. Vi forsøgte at spørge om serviceniveauet i Danmark på nuværende tidspunkt, men fik det ikke ordentligt afklaret.

Stofsiloeer

På et af de staldanlæg, vi besøgte i nordvesttyskland, blev der anvendt 10-ton stofsiloeer til formalet korn.

Figur 6.3. Stofsiloeer til formalet korn.

Der er både positive og negative elementer i anvendelsen af stofsiloeer. Det er smart, at siloen kan rystes tom manuelt og ikke har ”døde” hjørner, som vi kender i ”almindelige” færdigvaresiloeer. Det er også et plus, at damp i forbindelse med formaling kan komme væk, men til gengæld vil der afgives en betydelig mængde støv til omgivelserne, hvis kornet blæses ind med en slaglemølle. Skivemøller vil give mindre støv, da kornet kan transporteres med et transportanlæg.

Kapitel 7: Konsulentvirksomhed, slagteri og afsætning

Af Josva Møller Jensen og Michael Lyng Kær

Rådgivningssektoren er ikke sat i system, som vi kender den i Danmark. I vest og nord er der private konsulentvirksomheder, mens der i øst er konsulentvirksomheder drevet med støtte fra staten. Omkring 10% af de tyske landmænd er organiserede i landmandsejede foreninger i stil med de danske landboforeninger. Landboforeningerne laver alt fra regnskabsføring til afsætning af grisene. Vi havde møde med den private konsulentvirksomhed VzF (www.vzf-verbund.de). Konsulentvirksomheden er blot en lille del af VzF's virke. De sørger også for om- og afsætning af grise.

For at undgå tvivl om rådgiverens uvildighed, er virksomheden opdelt i 3 fraktioner: en for hhv. avlere, soholdere og slagtesvineproducenter. Rådgiverne yder kun rådgivning til en af grupperne.

Landmændene tegner et abonnement på fx fire årlige besøg. Dette koster 400 €. Derudover kan de indgå i en smågrisering med VzF som mellemed. VzF køber grisene af soholderen og sælger dem videre til slagtesvineproducenterne. Ifølge VzF opnår både soholdere og slagtesvineproducenter en merpris for grisene.

Som medlem i VzF forpligter landmanden sig til at handle med andre VzF-medlemmer. Således køber slagtesvineproducenten smågrise af et andet VzF-medlem. Organisationen har 1400 medlemmer, hvoraf halvdelen er soholdere og halvdelen slagtesvineproducenter. Der produceres 1,6 mio. smågrise og 1,8 mio. slagtesvin i organisationen. VzF har 35 konsulenter ansat i Nordtyskland. Efteruddannelse foregår dels på seminarer og dels via erfaringsudveksling blandt kollegaer i VzF.

Konsulenterne fra VzF skønnede, at kun ca. 10% af landmændene i Tyskland er organiserede i faste omsætningsforhold. Da vi siden hen talte med en konsulent fra det tidligere Østtyskland, mente hun, at der var stor forskel på, hvordan omsætningen forløber i øst og vest. I det tidligere østtyskland, hvor de enkelte produktionsenheder er større, arbejder de forskellige produktionsgrene tættere sammen. I en "grisering" er landmændene således ikke kun bundet sammen af vægt, status og pris på grisene, men også af en fælles dyrlæge, som bringer informationer rundt i kooperativet.

Tyskland er 90% selvforsynende med svinekød. Derfor afsætter slagterierne overvejende svinekødet på hjemmemarkedet. Landmanden afregnes på slagtet vægt og kødprocent. Da der er mange små slagterier med hver deres afregning, er det svært for landmanden at gennemskue markedet. Udbud og efterspørgsel bestemmer prisen, og denne ændrer sig fra dag til dag.

I princippet har en svineproducent tre muligheder, når han vil sælge sine slagtesvin til slagteriet:

- 1) Han kan selv bruge tid på at undersøge prisen på forskellige slagterier.
- 2) Han kan sælge til slagteriet igennem en handelsmand.
- 3) Eller han kan få rådgivningsorganisationer som VzF til at hjælpe med salget.

Det er et uvildigt firma, der forestår kødprocentmålingen på slagteriet. Det forhindrer dog ikke, at der er stor usikkerhed omkring kødprocentmålingen. Således fortalte en landmand under besøget, at hans kødprocent var steget 1,5%, blot fordi han skiftede slagteri. En anden landmand fortalte, at han engang stod på slagtegangen, mens hans grise blev slagtet, hvilket også medførte en bedre kødprocent og færre fradrag!

Kapitel 8: QS GmbH– Qualität und Sicherheit

Af Mette Børsen

Baggrundsinformation

Som en reaktion på BSE-krisen, som startede i 2001, samt diverse fødevareskandaler (fx misbrug af antibiotika), blev det tyske QS-kvalitetssikringssystem grundlagt. Det skete på frivillig basis, dvs. uden nogen form for statslig indblanding - formålet var/er at genskabe forbrugernes tabte tillid til de tyske fødevarer.

Figur 8.1. Logo for QS GMBH.

QS er et kontrol- og dokumentationssystem, som omfatter alle niveauer af fødevarereproduktionen – ”fra jord til bord” (en integreret struktur). Selv om QS er et frivilligt initiativ, orienterer det sig dog efter den regeringserklæring, som fødevarerminister Frau Renate Künast opstillede i 2001 for udarbejdelse af kvalitetsmærker inden for økologisk og konventionelt landbrug. Under udarbejdelse af systemet er der også skævet til hhv. det danske (DANISH QSG), hollandske (IKB) og belgiske (Certus) kvalitetssikringssystem.

Der har været QS-kødprodukter i handlen i ca. 2 år. Fra starten af 2004 omfatter QS ikke bare kød og kødprodukter, men også frugt og grøntsager.

Deltagere/interessenter

Da QS-systemet dækker hele produktionskæden fra ”jord til bord”, har det følgelig repræsentanter fra de enkelte produktionsniveauer siddende i styregruppen. Det drejer sig om:

- Deutscher Raiffeisenverband (foderindustri)
- Deutscher Bauernverband (primærproduktion)
- Verband der Fleischwirtschaft (slagtning, opskæring og udbening)
- Bundesverband der deutschen Fleischwarenindustrie (forarbejdning)
- Handelsvereinigung für Marktwirtschaft (detailhandel)
- CMA Centrale Marketing-Gesellschaft der deutschen Agrarwirtschaft (marketing/reklame)

På nuværende tidspunkt er der mere end 500 partnere fra foderindustrien, ca. 46.000 landbrugsbedrifter og ca. 8.600 deltagere fra detailhandlen tilmeldt QS.

Opbygning

Kvalitetssikringssystemet kan underopdeles i fire ”hjørnepiller”:

- **Ledetråde /katalog**
Inden for hvert produktionsniveau fastlægges de krav og kriterier, som systemdeltagerne kontraktligt skal overholde.
- **Kontrol**
QS har udviklet et kontrolsystem med tre niveauer – virksomheder/bedrifter foretager en egenkontrol, og bliver herefter kontrolleret af et neutralt/uafhængigt kontrolorgan (højest én gang om året). Kontrolorganerne akkrediteres efter objektive normer (den internationale standard EN45011).
- **Dokumentation**
Efter devisen ”dokumentation skaber transparens” er der inden for QS skabt en komplet dokumentationspraksis. Hvad og hvordan, der dokumenteres, defineres dog ikke nærmere.

- **Sanktioner**

Hvis systemdeltageren ikke opfylder QS-kriterierne, kan der udstedes bøder – i sidste ende kan virksomheden/bedriften ekskluderes fra systemet.

Tysk svineproduktion

Pt. omfatter QS ca. 70% af de tyske slagtesvin og 65% af de smågriseproducerende besætninger.

På producentniveau skal bl.a. QS-bestemmelserne på følgende områder overholdes: foder, dyrevelfærd, gødning, lægemidler - derudover skal bestemmelserne i den tyske "Lebensmittelverordnung" overholdes. Ude i besætningen er det landmanden selv, der udfører egenkontrollen, dvs. de har standardiserede checklister, som skal afkrydses. De får kontrolbesøg højst to gange på tre år – 90% af besætningerne får kun besøg hvert 3. år. Egenkontrollen kan være tidskrævende for landmanden, så indtrykket er, at det er tvivlsomt, hvor meget den egentlig "er værd".

Der er implementeret en salmonella-handlingsplan for slagtesvin i QS, og overvågningen startede pr. 1. august 2002.

Brug af antibiotiske vækstfremmere til slagtesvin og smågrise er ikke tilladt.

Opbakning i Tyskland

Opbakningen til systemet fra bl.a. den tyske fødevarerbranche, presse og opinionsdannere har været svingende i de sidste tre år. De fleste er dog enige om, at det er et skridt i den rigtige retning. Problemet har været, at CMA meget tidligt i implementeringsprocessen har været ude og markedsføre konceptet. Der har således været en del omtale uden, at tingene dog skete i praksis - fx var det svært at få QS-varer i butikkerne, selv om mærket blev markedsført gennem diverse medier. Dette var med til at skabe en vis mistro.

Derudover har der igennem forbrugerorganisationen "Foodwatch" tidligere i år været kritik af, at QS-kravene, som egentlig lover forbrugerne en ekstra høj kvalitet, kun ligger på niveau med de EU-regler, som alligevel skal implementeres fra januar 2005. QS reagerede ved at udfærdige og offentliggøre dokumentet "Ansatzpunkte zur Optimierung des QS-Systems".

Blandt dem, som har med primærproduktion at gøre (landmænd, rådgivere), synes der også at være blandede følelser. Med til den negative side hører selvfølgelig, at producenterne, som har tilmeldt sig QS, ikke får den ekstra betaling, de oprindeligt blev lovet - samtidig har de mere arbejde med udførelsen af egenkontrollen mv.

QS v. DANISH QSG

QS GmbH har i lang tid gerne villet optage Danmark i QS-systemet for dermed at kunne sikre levering af smågrise og fersk kød til Tyskland. Danmark/branchen (repræsenteret ved DS) har dog valgt at være afventende, da der har været usikkerhed omkring den videre udvikling af QS – var der nok opbakning i Tyskland, kunne QS stå distancen mv.? Derudover har medlemsvirksomhederne endnu ikke oplevet et reelt pres fra deres tyske kunder (først og fremmest forarbejdningsindustrien).

Overordnet adskiller det tyske og danske kvalitetssikringssystem sig på følgende to punkter:

- I Danmark er det tilladt at fodre med animalsk fedt.

- I Danmark er der som sådan ikke tale om en uafhængig kontrol, men en kontrol foretaget af vore egne myndigheder (og ikke efter den internationale standard EN45011).

Officielt skal Danmark kunne leve op til de ovenstående punkter for inden for QS-systemet at kunne levere fersk kød til Tyskland. Men da Danmark/branchen indtil videre ikke har været parate til at imødekomme disse krav, er der pt. en dialog kørende mellem DS og QS.

Med hensyn til eksport af smågrise til Tyskland kan det evt. komme på tale at lave en særaftale mellem DS og QS, som kun gælder for denne del af den danske svineproduktion. De danske smågriseproducenter skal i så fald leve op til QS-kravene mht. foder og kontrol. Der er pt. kommet et udspil fra QS, og der er ligeledes en dialog kørende.

Fremtidsudsigter/ konklusion

Det er nok ikke at sige for meget, når vi vurderer, at QS's fremtidige succes afhænger af, om de kan få deres største udenlandske leverandører af svinekød indlemmet i systemet (Danmark, Holland og Belgien) – og det på en måde, som begge parter kan være tilfredse med! Paradokset er dog, at hvis de slækker på de krav, som Danmark pt. ikke kan/vil leve op til, så kan QS meget vel få et endnu større troværdighedsproblem.

QS Qualität und Sicherheit GmbH
Geschäftsführer Dr. Herman-Josef Nienhoff
Margaretenstr. 1
D-53175 Bonn
Tel.: +45 228 3506 80
www.q-s.info

Kapitel 9: Vurdering af tysk svineproduktion i fremtiden

Af Christina Hansen og Troels Olesen

At spå om fremtiden har altid været svært. Det gælder også for fremtiden indenfor tysk svineproduktion. Da Tyskland i dag er Europas største svineproducent (ca. 41 mio. prod. svin pr. år) vil tysk svineproduktion i fremtiden nok næppe på noget tidspunkt blive en nicheproduktion. Tyskland er et stort land med 82 mio. indbyggere og derfor afsættes det meste af svinekødet på hjemmemarkedet. Siden 1996, hvor selvforsyningsgraden var 82%, er selvforsyningen steget til omkring 90%. Tyskland har et erklæret mål om at udvide produktionen og dermed forbedre selvforsyningsgraden af svinekød. Hvorvidt Tyskland derudover bliver en trussel på eksportmarkedet i den nærmeste fremtid er nok næppe sandsynligt.

Udviklingen i antallet af besætninger vil nok ligne forholdene herhjemme meget – større og færre besætninger med en øget grad af specialisering. Antallet af svinebesætninger i Tyskland er i dag ca. 91.000 og der er det sidste år sket en kraftig reduktion i antallet på 16%. Siden 1997 er antallet af besætninger faldet med 40%. I samme periode er antallet af søer uændret. Den stigende produktion af slagtesvin på 12% fra 1997 og frem til i dag, skyldes primært import af smågrise fra især Holland og Danmark.

Eksporten af smågrise (2,0-2,5 mio.) til Tyskland vil formentlig i fremtiden være uændret eller svagt stigende. Det skyldes dels, at mange sohold har en beskedent størrelse (80% af besætningerne har mindre end 99 søer) og dels at smågriseproduktion i Tyskland er mindre attraktiv pga. strukturen mellem smågrise- og slagtesvineproducenter.

Figur 9.1. Tyske smågrise.

Bilag 1: Program

Mandag d. 6 september
Besøg hos DTL A/S i Padborg <ul style="list-style-type: none">
○ Rundvisning
○ Orientering om salg af danske grise i Tyskland Besøg hos foderstoffirmaet ATR <ul style="list-style-type: none">
○ Rundvisning på foderstoffabrik
○ ATR på det danske marked i fremtiden
○ Forskelle mellem grovvaremarkedet i Danmark og Tyskland
Tirsdag d. 7 september
Besøg hos Weda <ul style="list-style-type: none">
○ Orientering om firmaet Weda
○ Rundvisning på fabrik
○ Fodring af smågrise med vådfoder uden restmængde
○ Besætningsbesøg Besøg hos Big Dutchman <ul style="list-style-type: none">
○ Besætningsbesøg i slagtesvinestald med luftrensingsanlæg
○ Orientering om Big Dutchmans fremtidsplaner indenfor luftrensning
Onsdag d. 8 september
Møde med tyske svineproduktionskonsulenter <ul style="list-style-type: none">
○ Konsulentarbejde i Tyskland
○ Svineproduktion i Tyskland
○ Miljørestriktioner
○ Omsætning af smågrise
○ Afsætning af slagtesvin Besætningsbesøg i slagtesvinebesætning indrettet medorstier og automatisk vejning af grisene fra Skiold Echberg.
Torsdag d. 9 september
Besætningsbesøg på Gut Dennin, et tidligere østtyskstatsbrug ejet af den danske agronom Henning Schroll.
Fredag d. 10 september
Besætningsbesøg hos Friedrich GmbH. Tidligere statsbrug med 1350 søer og produktion af 7 kg's grise. Besøg på den danske ambassade i Berlin <ul style="list-style-type: none">
○ Orientering om tysk svineproduktion ved statskonsulent Poul Ottesen
○ Rundvisning
Lørdag d. 11 september
Berlin på egen hånd.
Søndag d. 12 september
Hjemrejse til Danmark.

Bilag 2: Deltagerliste

Navn	Firma
Anja Pernille Jacobsen	Aalborg Amts Landboforening
Hans-Henrik Krog	Danish Crown
Anders Christensen	LRØ
Josva Møller Jensen	LandboNord
Tina Bjerre	LandboNord
Troels Olsen	Midtjysk Svinerådgivning
Michael Lynge Kær	Svinerådgivning Vest
Heidi B. Wentzlau	Svinerådgivning Vest
Kristian Jensen	Morsø
Jette Godskesen	Sønderjysk Svinerådgivning
Christina Hansen	Sønderjysk Svinerådgivning
Jacob Dall	Sønderjysk Svinerådgivning
Mette Børsen	Danske Slagterier, Afsætningsfremme
Elisabeth Okholm Nielsen	Landsudvalget for Svin, Veterinær Forskning og Udvikling
Lisbeth Brehmer	Landsudvalget for Svin, Stalde og Produktionssystemer
Christian Fink Hansen	Landsudvalget for Svin, Ernæring og Reproduktion

